

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

УДК 332.02

Юлія Бочарова,
канд. екон. наук, доц.
Олександр Гончар,
аспірант

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: y.bocharova@ukr.net

ГЛОБАЛЬНІ МІСТА: СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ ТА ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ

Yuliia Bocharova,
Cand. Sc. (Econ.),
Assoc. Prof.
Oleksandr Honchar,
a postgraduate student

Donetsk National University
of Economics and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: y.bocharova@ukr.net

GLOBAL CITIES: ESSENCE, FEATURES AND APPROACHES TO CLASSIFICATION

***Мета.** Мета статті полягає у визначенні основних проблем дослідження, сутності, критеріїв та видів глобальних міст як нових акторів світової економіки.*

***Методи.** У процесі дослідження використано методи теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, групування та класифікації (для уточнення змісту поняття «глобальне місто», для визначення переліку критеріїв, які дозволяють охарактеризувати міста як глобальні, для характеристики ролі глобальних міст у сучасній світовій економіці).*

***Результати.** На основі аналізу вітчизняних та зарубіжних публікацій досліджено феномен глобальних міст та еволюцію теоретичних концепцій, що пояснюють його існування та розвиток; розглянуто існуючі та запропоновано авторський підхід до розуміння сутності поняття «глобальне місто», визначено перелік критеріїв, які дозволяють охарактеризувати міста як глобальні; узагальнено погляди авторів щодо значення глобальних міст у світовій економіці; визначено та розглянуто найбільш авторитетні підходи до класифікації глобальних міст.*

***Наукова новизна.** Проведено аналіз еволюції теоретичних концепцій, що пояснюють існування та розвиток глобальних міст; удосконалено визначення поняття «глобальне місто»; дістав подальшого розвитку перелік критеріїв, які дозволяють охарактеризувати міста як глобальні; визначено найбільш авторитетні підходи до класифікації глобальних міст.*

***Практична значимість.** Отримані результати спрямовані на підвищення ефективності процесів стратегічного планування розвитку великих міст України та світу, управління зовнішньоекономічними відносинами держави, регіонів, міст, представників великого бізнесу.*

***Ключові слова:** глобальне місто, мегамісто, глобалізація, класифікація, критерії.*

Постановка проблеми. Як зазначає один із найбільш авторитетних футурологів сучасності Дж. Нейсбіт, «у міру розвитку процесу глобалізації зростає значення найменших її учасників» [1]. При цьому, як стверджує М. Слука, «центрами нового світового співтовариства стали глобальні міста. Агломерації, наділені колосальними фінансовими, управлінськими, інформаційними та політичними функціями. Жодна країна світу не може бути в числі лідерів, якщо не має хоча б одного глобального міста... Сучасність часто називають епохою великих міст» [2]. Таким чином, сьогодні існує нагальна потреба дослідження феномену глобальних міст як нових акторів світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню феномену глобальних міст присвячено роботи великої кількості як українських (Н. Німченко, А. Гордієнко, І. Скавронська), так і зарубіжних вчених (С. Сассен, П. Геддес, П. Холл і М. Кастельс, Дж. Фрідман, М. Слука), однак, незважаючи на це, сьогодні багато аспектів цього питання потребують подальшого дослідження та розвитку. Так, на сучасному етапі розвитку економіки та економічної думки не існує усталеного підходу до розуміння сутності поняття «глобальне місто», досить часто дане поняття ототожнюють із такими поняттями, як «мегаполіс», «мегалополіс», «надмісто», «агломерація», «світове місто»; відсутній загальноновизнаний перелік критеріїв, що визначають статус міста як глобального, у науковій літературі досить фрагментарно представлено інформацію про особливості розвитку глобальних міст як нових акторів світової економіки.

Мета даної роботи полягає у визначенні основних проблем дослідження, сутності, критеріїв та видів глобальних міст як нових акторів світової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведений аналіз наукових робіт, присвячених проблемам глобального міста як нового феномену глобальної економіки [2]–[14], дозволяє стверджувати, що:

1. Міста, протягом усієї історії існування людства, відігравали важливу роль у житті суспільства, тому досить логічно, що розвиток наукової думки супроводжувався еволюцією розуміння поняття «місто» та його підвищенням значення міст у забезпеченні розвитку як окремих національних економік, так і світового господарства в цілому. При цьому слід зазначити, що, оскільки окреслена проблема піднімалася та досліджувалася представниками різних наук (географія, економіка, політологія, соціологія та ін.), які по-різному визначали предмет свого дослідження, це суттєво позначилося на термінології,

що використовувалася. У результаті еволюції наукової думки сьогодні у науковій літературі можна зустріти такі поняття, як «глобальне місто», «світове місто», «мегаполіс», «мегамісто», «мегалополіс», «надмісто», «агломерація» та ін., що пов'язано з розвитком різних наукових концепцій та теорій. Як свідчить проведений аналіз роботи [4], у цілому сьогодні існують два найбільш загальних підходи до розуміння сутності та видів міст: демографічний та функціональний [4]. Так, прибічники демографічного підходу при дослідженні сутності та видів міст зосереджують увагу на розмірах міст, на дослідженні «мегаміста», прибічники функціонального підходу – розглядають місто як інтегральну частину більш великої системи, частину сучасних процесів глобалізації, зосереджують увагу на дослідженні світових та глобальних міст. Так, С. Сассен, проводячи паралель між мегамістом та глобальним містом, зазначає, що «мегамісто – це місто величезних розмірів, глобальне ж місто – це місто, що має величезну владу або вплив» [7].

2. Авторство в обґрунтуванні концепції глобального міста більшість науковців визнає за С. Сассен та А. Кінгом.

3. Сьогодні не існує уніфікованого підходу до розуміння сутності поняття «глобальне місто». Так, С. Сассен визначає глобальне місто, як постіндустріальний центр, що займає стратегічне становище в системі міжнародних відносин та у світовій економіці за рахунок концентрації функцій управління й контролю, а також спеціалізується в галузі надання професійних бізнес-послуг [6]. П. Геддес визначає глобальні міста як міста, що відіграють особливу роль у розвитку світу [5]. Авторський колектив роботи [3] під глобальним містом розуміє мегаполіс, який має суттєву світополітичну, світо економічну та внутрішньодержавну значущість, також має вплив на систему міжнародних відносин з огляду на те, що з ними пов'язано походження та розвиток ключових глобальних процесів сучасності. Водночас глобальне місто – це результат розвитку міського простору, де присутній аномально високий рівень економічної активності, великі потоки інформації, масова мобільність населення тощо [3]. Таким чином, під терміном «глобальне місто» доцільно розуміти місто, стан та особливості розвитку якого суттєво впливають на розвиток світової політичної, економічної та культурної системи або місто, що має всеохоплюючий (пропорційний) як інформаційний, так і матеріальний вплив на різні сфери життя світової спільноти у глобальному масштабі.

4. Донині відсутній уніфікований перелік критеріїв, які дозволяють охарактеризувати міста як глобальні. Так, П. Холл, проаналізувавши головні атрибути міст (політику, торгівлю, комунікації, фінансову діяльність, культуру, технології й освіту), верхівки світової ієрархії Лондона, Парижа, Рандстада Голланд, Рейн-Рура, Москви, Нью-Йорка й Токіо, прийшов до висновку, що характерними рисами глобальних міст є те, що, перш за все, ці міста, як пра-

вило, є великими центрами політичної потужності, оскільки саме тут зосереджені представники найпотужніших національних урядів і нерідко міжнародні представництва, а також такі інституції як профспілки, федерації роботодавців, штаб-квартири великих промислових концернів тощо. Світові міста є провідними фінансовими центрами країн, у яких вони знаходяться, об'єднуючи центральні банки, великі страхові компанії й цілу низку інших спеціалізованих фінансових установ [4]. Схожої думки дотримується С. Сассен та О. Метельова. Так, С. Сассен стверджує, що «більшість таких міст здавна були центрами міжнародної торгівлі, проте зараз вони набули чотирьох нових характеристик: 1. Вони перетворилися на «командні пункти» – центри управління та формування політики світової економіки. 2. Такі міста є головними центрами розміщення фінансових фірм та компаній надання спеціалізованих послуг, які більше, ніж саме виробництво, впливають на економічний розвиток. 3. Вони є місцями інновацій у новостворених галузях. 4. Ці міста є ринками, на яких купуються, продаються та в різний спосіб обмінюються «продукти» фінансових та сервісних галузей» [7]. У свою чергу О. Метельова зазначає, що загальними характеристиками глобальних міст є: міжнародна популярність імені, активний вплив або участь у міжнародних подіях і світових справах, велика чисельність населення, наявність великого міжнародного аеропорту, який служить перехрестям кількох міжнародних ліній, наявність розвиненої транспортної системи, яка включає кілька центральних магістралей та/або велику транзитну мережу, яка пропонує безліч засобів пересування (швидкий транзит, приміський залізничний транспорт, регіональні залізниці, пороми або автобуси), розташування на території міста міжнародних фінансових інститутів, юридичних фірм, штаб-квартир корпорацій (особливо, конгломератів) і фондових бірж, які впливають на світову економіку; наявність розвиненої комунікаційної інфраструктури, на якій базуються транснаціональні корпорації, такої як оптоволоконні комунікації, Wi-Fi мережі, мобільний зв'язок та інші високошвидкісні лінії комунікацій; наявність всесвітньо відомих культурних інститутів, таких як музеї та університети; жваве культурне життя, включаючи кінофестивалі, прем'єри, процвітаючі музичні або театральні сцени, оркестри, оперні компанії, художні галереї та вуличні вистави; наявність кількох всесвітньо впливових засобів масової інформації з виходом на міжнародну аудиторію (з міжнародним мовленням); наявність сильного спортивного співтовариства, включаючи великі спортивні споруди, місцеві спортивні команди, що грають у вищих лігах, здатність і історичний досвід у проведенні міжнародних спортивних заходів (змагань), таких як Олімпійські ігри, Чемпіонат світу з футболу, тенісні турніри тощо [12]. Дотримуючись схожих поглядів на критерії, яким мають відповідати глобальні міста, Дж. Фрідман запропонував гіпотезу глобального міста, яка ґрунтується на семи положеннях:

- характер інтеграції міста у світову економіку є вирішальним для всіх структурних змін, що відбуваються в ньому;
- ключові міста в усьому світі використовуються глобальним капіталом як «базові точки» для організації виробництва й ринків;
- глобальні функції управління світовими містами виражаються в їхній виробничій структурі й структурі ринків праці;
- глобальні міста є головним місцем для накопичення й концентрації капіталу;
- глобальні міста є дестинаціями для великої кількості мігрантів як внутрішніх, так і міжнародних;
- формування глобальних міст демонструє основні протиріччя індустріального капіталізму, зокрема просторової класової поляризації;
- темпи збільшення світових міст генерують соціальні витрати, які перевищують фінансові можливості держави [4].

Таким чином, найчастіше для визначення міст як глобальних використовуються такі критерії: важливе значення у світовому економічному, політичному та культурному житті; інвестиційна привабливість та інноваційна активність.

5. Сьогодні найбільш авторитетними підходами до класифікації глобальних міст є класифікація, запропонована Globalization and World Cities Research Network (GaWC) [13], та класифікація, запропонована A. Kearney [14].

Відповідно до підходу Globalization and World Cities Research Network (GaWC), глобальні міста поділяються на три групи та класифікуються залежно від функцій, які виконують міста у сфері чотирьох типів послуг: бухгалтерський облік та аудит, реклама, фінанси та банки, страхування – глобальні міста групи Альфа (міста з повним набором послуг), глобальні міста групи Бета (провідні глобальні міста). Відповідно до підходу A. Kearney, для класифікації глобальних міст використовуються п'ять груп параметрів: господарська діяльність, людський капітал, інформаційний обмін, культурний досвід і політична взаємодія. Відповідно до значень міст за зазначеними параметрами виділяють: міста, які виступають у якості рушійної сили розвитку для своєї країни та регіону; міста, які виступають у якості важливого елемента світової економічної системи; міста, які суттєво впливають не тільки на великі регіони планети, але й на цивілізацію у цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень у поданому напрямку.

Проведений аналіз наукових робіт, присвячених проблемам глобального міста як нового феномену сучасної світової економіки, дозволяє зробити наступні висновки:

Під терміном «глобальне місто» доцільно розуміти місто, стан та особливості розвитку якого суттєво впливають на розвиток світової політичної, економічної та культурної системи, або місто, що має значний як інформаційний, так і матеріальний вплив на різні сфери життя світової спільноти у глобальному масштабі.

Найчастіше для визначення міст як глобальних використовуються такі критерії: важливе значення у світовому економічному, політичному та культурному житті; інвестиційна привабливість та інноваційна активність.

Найбільш авторитетними підходами до класифікації глобальних міст є класифікація, запропонована Globalization and World Cities Research Network (GaWC) та класифікація, запропонована А. Kearney.

Результати дослідження будуть використані у подальших роботах авторів, присвячених вивченню переліку та особливостей розвитку глобальних міст.

Список літератури / References

1. Luczkiw G. Global Enterprise: Creating and Nurturing An Entrepreneurial Culture On the Edge of Existing Structures / G. Luczkiw [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://usasbe.org/knowledge/proceedings/proceedingsDocs/USASBE1997proceedings-P197Luczkiw.PDF>.
- Luczkiw, G. (1997). Global enterprise: creating and nurturing an entrepreneurial culture on the edge of existing structures. Available at: <http://usasbe.org/knowledge/proceedings/proceedingsDocs/USASBE1997proceedings-P197Luczkiw.PDF>.
2. Слука Н. Глобальные города [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://expert.ru/expert/2008/15/globalnue_goroda/
- Sluka, N. (2008). Global'nyye goroda. Available at: http://expert.ru/expert/2008/15/globalnue_goroda/
3. Гордієнко Н. Феномен глобального міста: проблеми пошуку ідентичності в сучасному мультикультурному просторі / Н. Гордієнко, І. Юріна // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»] : сер. культурологія. – Вип. 11(1). – 2013. – С. 219–231.
- Hordiienko, N. & Yurina, I. (2013). 'Fenomen hlobalnoho mista: problemy poshuku identychnosti v suchasnomu multykulturnomu prostori', *Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»]*, ser. kulturolohiia, vol. 11(1), pp. 219–231.
4. Німченко Н. С. Методичні аспекти концепції глобального міста / Н. С. Німченко // Вісник Дніпропетровського університету. сер. економіка. – 2014. – Вип. 8(2). – Т. 22 – С. 197–202.
- Nimchenko, N.S. (2014). 'Metodychni aspekty kontseptsii hlobalnoho mista', *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*, ser. ekonomika, vol. 22, no. 8(2), pp. 197–202.
5. Німченко Н. С. Феномен глобального міста / Н. С. Німченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 7. – С. 117–120.
- Nimchenko, N.S. (2013). 'Fenomen hlobalnoho mista', *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no.7, pp. 117–120.
6. Скавронська І. Світові й глобальні міста: подібності та відмінності / І. Скавронська // Схід. – 2014. – № 4. – С. 61–65.
- Skavronska, I. (2014). 'Svitovi i hlobalni mista: podibnosti ta vidminnosti', *Skhid*, no. 4, pp. 61–65.

7. Сассен С. Глобальный город : введение понятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/2008/0343/analit02.php>
- Sassen, S. (2008). Global'nyy gorod: vvedeniye ponyatiya. Available at: <http://demoscope.ru/weekly/2008/0343/analit02.php>
8. Sassen, S. 2006 'Why cities matter', *Cities. Architecture and Society*, exhibition catalogue of the 10 Architecture Biennale Venice, Marsilio, Venice 2006, p. 26–51. viewed 11 October 2015, <http://www.saskiasassen.com/PDFs/publications/Why-Cities-Matter.pdf>
- Sassen, S. (2006). 'Why cities matter', *Cities. Architecture and Society*. Available at: <http://www.saskiasassen.com/PDFs/publications/Why-Cities-Matter.pdf>
9. Слука Н. Ключевые функции глобальных городов в мировой системе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://geo.1september.ru/view_article.php?ID=200802006
- Sluka, N. (2006). Klyuchevyye funktsii global'nykh gorodov v mirovoy sisteme. Available at: http://geo.1september.ru/view_article.php?ID=200802006
10. Слука Н. А. Эволюция концепции «мировых городов» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/2008/0343/analit01.php>
- Sluka, N. A. (2008). Evolyutsiya kontseptsii «mirovyykh gorodov». Available at: <http://demoscope.ru/weekly/2008/0343/analit01.php>
11. Титов А. Н. Глобальные города в современной структуре мирового хозяйства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rustudent.com/globalnyie-goroda-v-sovremennoy-strukture-mirovogo-hozyaystva/>
- Titov, A. N. Global'nyye goroda v sovremennoy strukture mirovogo khozyaystva. Available at: <http://rustudent.com/globalnyie-goroda-v-sovremennoy-strukture-mirovogo-hozyaystva/>
12. Метелева Е. Р. Иерархия глобальных городов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://elenaestrellita.wordpress.com/2011/05/25/%D0%B8%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%8F-%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D1%85-D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2/>
- Metleva, Ye. R. Iyerarkhiya global'nykh gorodov. Available at: <https://elenaestrellita.wordpress.com/2011/05/25/%D0%B8%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%B8%D1%8F-D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D1%85-%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2/>
13. Globalization and World Cities *Research Network* (офіційний сайт) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/>
- Globalization and World Cities (2015). *Research Network*. Available at: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/>

14. Global Cities, Present and Future [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.atkearney.com/research-studies/global-cities-index/2014>
Kearney, A. T. (2014). Global Cities, Present and Future. Available at: <https://www.atkearney.com/research-studies/global-cities-index/2014>

Дата надходження рукопису 20.10.2015 р.

Цель. Цель статьи заключается в определении основных проблем исследования, сущности, критериев и видов глобальных городов как новых актеров мировой экономики.

Методы. В процессе исследования использованы методы теоретического обобщения и сравнения, анализа и синтеза, индукции и дедукции, группировки и классификации (для уточнения содержания понятия «глобальный город», для определения перечня критериев, позволяющих охарактеризовать города как глобальные, для характеристики роли глобальных городов в современной мировой экономике).

Результаты. На основе анализа отечественных и зарубежных публикаций исследован феномен глобальных городов и эволюция теоретических концепций, объясняющих его существование и развитие; рассмотрены существующие и предложен авторский подход к пониманию сущности понятия «глобальный город», рассмотрены существующие и определен перечень критериев, позволяющих охарактеризовать города как глобальные; обобщены взгляды авторов на значение глобальных городов в мировой экономике; определены и рассмотрены наиболее авторитетные подходы к классификации глобальных городов.

Научная новизна. Проведен анализ эволюции теоретических концепций, объясняющих существование и развитие глобальных городов, усовершенствовано определение понятия «глобальный город», получил дальнейшее развитие перечень критериев, позволяющих охарактеризовать города как глобальные; определены наиболее авторитетные подходы к классификации глобальных городов.

Практическая значимость. Полученные результаты направлены на повышение эффективности процессов стратегического планирования развития крупных городов Украины и мира, управления внешнеэкономическими отношениями государства, регионов, городов, представителей крупного бизнеса.

Ключевые слова: глобальный город, мегагорода, глобализация, классификация, критерии.

Objective. The purpose of the article is to identify the main problems of investigation, essence, criterias and types of global cities as new subjects of the world economy.

Methods. Methods of theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis, induction and deduction, grouping and classification are used in the article for clarifying the concept of a 'global city', for determining the list of criteria to describe the city as global, to characterize the role of global cities in the contemporary world economy.

Scientific results. *The phenomenon of global cities and the evolution of theoretical concepts, explaining their existence and development were overviewed; existing approaches towards understanding the essence of the 'global city' concept were reviewed, and the authors' one was proposed. The list of criterias which determine cities as global ones was developed; different authors' concepts concerning global cities role in the world economy were summarized; the most substantial approaches to the classification of global cities were identified and considered.*

Scientific originality. *The evolution of theoretical concepts explaining the existence and development of global cities was analysed, the definition of a 'global city' was improved, the list of criterias which determine cities as global ones was developed, the most ponderable approaches to the classification of global cities were identified.*

Practical value. *The results received can help to improve the efficiency of the processes of strategic planning of large cities development in Ukraine and all over the world. They can also improve the management of foreign economic relations of the state, its regions, cities and global business representatives.*

Key words: *global city, megacities, globalization, classification, criteria.*

УДК 167.1:336-049.5

Анжела Кулінська,
канд. наук держ. упр., доц.

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: angel-don82@mail.ru

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СКЛАДОВИХ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Anzhela Kulinska,
PhD, Assoc. Prof.

Donetsk National University
of Economics and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: angel-don82@mail.ru

UKRAINE ECONOMY FINANCIAL SECURITY COMPONENTS INTERCONNECTION RESEARCH

Мета. *Метою даної статті є визначення чинників, які впливають на забезпечення розвитку фінансової безпеки і дослідження взаємозв'язку складових цієї складної за внутрішньою будовою і ієрархічною декомпозицією структури.*

Методи. *В процесі дослідження проблеми функціонування складових фінансової безпеки в структурі економічної безпеки використано: методи діалектики, системного та факторного аналізу, узагальнення результатів.*